

УДК 94(477.8)

В.В. СМОЛЯК

М.Ю. БІЛОУС

**Дослідження пам'ятки архітектури
на Вінничині – садиби Ланге**

У статті описано дослідження занедбаної пам'ятки архітектури на Вінничині, висвітлено проблему правового забезпечення пам'яткоохоронної діяльності.

Ключові слова: пам'ятка архітектури, садиба Ланге, палац, пам'яткоохоронна діяльність.

Садиба була збудована наприкінці XVIII ст. Спочатку головною спорудою був т.зв. жовтий палац. Однак після споруди наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст. нового палацу, «жовтий палац» став використовуватися в якості флігеля. Головний палац побудований у стилі пізнього класицизму, цегляний, одноповерховий, прямокутний у плані. У радянський час у палаці розміщувалася школа. В даний час садиба закинута і поступово руйнується. До нинішнього часу збереглися: головний палац, флігель (колишній «жовтий палац»), ворота, круглий басейн, залишки парку. Статус – пам'ятка національного значення [1].

Палац у Нападівці – зразок історичної споруди кінця XVIII ст. в стилі класицизм. Колишній володар – відомий данський поет, дипломат, перекладач і науковець – Тор Ланге (1851–1915).

Палац у Нападівці заклав Валеріан Прилуцький (1740–1830). Далі палац перейшов його сину Яну (?–1853). маєток після нього набув його родич Юліан Струтинський. Останнім власником палацу був Т. Ланге. Палац оточував невеликий парк, перед палацом знаходилася відкрита місцина. маєток був оточений муром з високою в'їздною брамою.

Колись палац виглядав так: головний палац збудований у стилі зрілого класицизму, цегляний, одноповерховий, прямокутний в плані. Фасади п'ятикільні, з трьома ризалітами. Центральний ризаліт на головному фасаді являє собою шестиколонний одноосовий портик іонічного ордеру, піднятий на високий стилібат, завершений трикутним фронтоном. На парковому фасаді йому відповідає восьмиколонний портик. Бічні ризаліти з вікнами у напівциркульних плоских нішах закріплені кутовим рустом і архітектурно підсилені аттиками, в площині яких розташовані ліпні гірлянди. Планування палацу анфіладне з двохстороннім розташуванням приміщень і овальним залом по центральній осі. Овальний зал і суміжна з ним кімната прикрашені ліпними барельєфами зі сценами на античні теми. Перекриття плоскі [2].

Без належного догляду садиба руйнується. В багатьох країнах це вважається злочином проти суспільства. При цьому статус об'єкта культурної спад-

щини є ґрунтом для вживання заходів із забезпечення збереження об'єкта при проектуванні і проведенні будівельних, господарських та інших робіт землекористування. Існуюча культурна спадщина на сьогодні потребує кошти на утримання в належному стані, який би відповідав вимогам благоустрою довкілля, а не лякав своїм зовнішнім виглядом і духом руйнування [3].

На незадовільний стан пам'ятки архітектури впливає значне скорочення державного фінансування реставраційно-ремонтних робіт. Тому об'єкт ніколи не реставрувався. Для повноцінного функціонування галузі охорони та реставрації пам'яток необхідно оновити, а подекуди й створити заново нормативну базу, вдосконалити реєстр, розробити положення про передачу об'єктів в приватну власність з обов'язком реставрувати цінність. Тоді маємо іншу серйозну проблему у сфері збереження пам'яток – це правове забезпечення залучення приватних інвестицій до відновлення, збереження і використання об'єкту. Шляхом прийняття різноманітних і взаємо узгоджених нормативних актів необхідно забезпечити:

- юридичні та фінансові гарантії інвестицій в пам'ятку, яка може передаватись в дострокову оренду чи користування;
- звільнення від оподаткування;
- можливість легальної приватизації пам'ятки з подальшим зобов'язанням реставрації та збереження її.

Вирішення всіх вищезазначених проблем надасть можливість розвиватися туристичному бізнесу Вінничини, що позитивно вплине на всі сфери в цілому.

Пам'ятку можна використати як музей, переобладнати на творчу школу, театр, тощо, задля залучення туристів і гостей міста, що неодмінно принесе прибуток у місцевий бюджет, а також на подальше утримання і ремонтно-реставраційні роботи самої садиби Ланге.

Системного характеру в усіх регіонах України набули порушення законодавства з питань охорони та використання культурно-історичної спадщини під час відведення земельних ділянок під забудову й інших комерційних цілей. Навіть у разі припинення такої протиправної практики, щодо порушників, здебільшого, не передбачено належної відповідальності. [4]

Навіть за умови найсприятливіших економічних показників і максимально можливого бюджетного фінансування, держава, як свідчить світовий досвід, не може самостійно покривати всі витрати, необхідні для належного утримання культурно-історичної спадщини. Випадки виділення окремими бізнесменами, фінансово-промисловими групами та підприємствами відповідних сум на збереження чи відновлення об'єктів культурно-історичної спадщини в Україні, як і раніше, мають, переважно, спорадичний характер. Незважаючи

на всі дискусії про необхідність матеріального стимулювання у цій галузі – створення системи податкових пільг для благодійництва та меценатства, жодних практичних кроків у цьому напрямі не зроблено. Відповідний зарубіжний досвід також не використовується [5].

Необхідне залучення преси, радіо, телебачення, задля висвітлення перед широкою громадськістю проблем, наслідків руйнування, щоб активізувати захист і збереження культурної спадщини Вінничини.

Зазначені проблеми не вичерпують існуючих загроз національній культурно-історичній спадщині. Але успішне їх вирішення, створило б підґрунтя для запобігання іншим. З цією метою потрібно терміново реалізувати наступні заходи:

1. Планувати поступове збільшення видатків на збереження культурно-історичної спадщини та передбачити механізм його зростання у подальшому пропорційно зростанню доходної частини бюджету. Орієнтирами є європейські стандарти, за якими бюджетні видатки на культуру в цілому становлять до 2 % на загальнодержавному рівні, та 3–4 % бюджету місцевого рівня.

2. Оголосити мораторій на 5 років (у разі необхідності він може бути пролонгований) на зведення за бюджетні кошти нових пам'ятників, чи відновлення вже неіснуючих. Вивільнені таким чином кошти спрямувати на збереження пам'яток, що перебувають у критичному стані. Їх перелік затвердити після публічного обговорення.

3. Розглянути доцільність та можливість створення Державного комітету охорони культурної спадщини як окремого органу державного управління у складі Уряду з відповідними повноваженнями.

4. Створити спільну постійно діючу комісію з представників Міністерства будівництва, архітектури та житлового комунального господарства і МВС для моніторингу законності відведення землі під забудову поблизу пам'яток історії та архітектури.

5. Прискорити роботу з узгодження законів і спеціальних нормативно-правових актів з питань охорони культурно-історичної спадщини з нормативно-правовими актами, що регулюють відносини власності, а також щодо узгодження внутрішнього законодавства України у цій галузі з підписаними та ратифікованими нею відповідними міжнародними конвенціями, договорами й угодами.

6. Розробити та впровадити систему податкових пільг для благодійництва і меценатства, стимулювання туристичного бізнесу; на основі вивчення зарубіжного досвіду розробити положення про передання в довгострокову оренду затратних історичних пам'ятників.

Джерела та література

1. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи // Пам'ятки України: історія і культура. – 2006. – № 4. – С. 120–125.
2. Тимофієнко В. Пам'ятки архітектури: проблеми визначення та класифікації // Пам'яткознавчі студії в Україні: теорія і практика. – К., 2007. – С. 274.
3. Бондаренко Р. Пам'ятки архітектури та містобудування в контексті комплексних пам'яток історії та культури // Праці центру пам'яткознавства. – К., 2004. – Вип. 6. – С. 74–82.
4. Бондаренко Р. Дослідження та охорона архітектурної спадщини // Історико-культурна спадщина України: проблеми дослідження та збереження. – К., 1998. – С. 283–320.
5. Водзинський Є. Історичні міста України: дослідження та охорона спадщини – 1996. – № 2, ч. 1. – С. 243–254.

Смоляк В.В. Белоус М.Ю. Исследование памятника архитектуры на Винничине – усадьбы Ланге

В статье описано исследование заброшенного памятника архитектуры в Винницкой области, освещена проблема правового обеспечения памятникоохранной деятельности.

Ключевые слова: памятник архитектуры, усадьба Ланге, дворец, памятникоохранная деятельность.

Smolyak V.V. Bilous M.Yu. Studying the architectural site of cultural heritage in Vinnytsia – Lange's borton

The paper describes the research abandoned architecture attractions in Vinnytsia Region, highlighted the problem of legal support activities for protecting cultural heritage.

Key words: interesting architecture, Lange's borton, palace, activities for protecting cultural heritage.

Подано до друку: 03.04.2014 р.

УДК 339:94(477.43)«18»

О.М. ЗБРУЦЬКИЙ

**Торгові ряди XVIII ст. в Ізяславі:
спроба локалізації**

Використовуючи маловідомі архівні матеріали, автор розробляє свою версію стосовно того, де були розташовані справжні торгові ряди XVIII ст. м. Заслав (Ізяслав). Ставиться під сумнів датування збереженого будинку на вул. Заславська, 33 кінцем XVIII ст.

Ключові слова: Торгові ряди, Старе місто, Заслав, ратуша, площа.

У «книзі» архітектурної еволюції м. Ізяслав, що у Хмельницькій області, багато втрачених сторінок. Відомо, що славетний осередок Волинської землі постав як наслідок поєднання Старого міста на лівому березі р. Горинь і Нового міста на правому. Археологічні розкопки у Старому місті впродовж 80-х – першої половини 90-х років XX ст., вкупі з прискіпливим вивченням старих літописів, обґрунтовують версію щодо ототожнення міста з «Каменцем Ізяслава», знищеним монгольською навалою [1]. Його відновлення у XIV ст. під назвою Заслав, подальша розбудова і укріплення протягом XV ст. [2], частково розглянуто у новітніх публікаціях [3]. Виходу на «історичну арену» Заславських –